

Ocene in poročila

Matjaž Bizjak: Rodbina Gall in njene veje v srednjem veku. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2019, 229 strani.

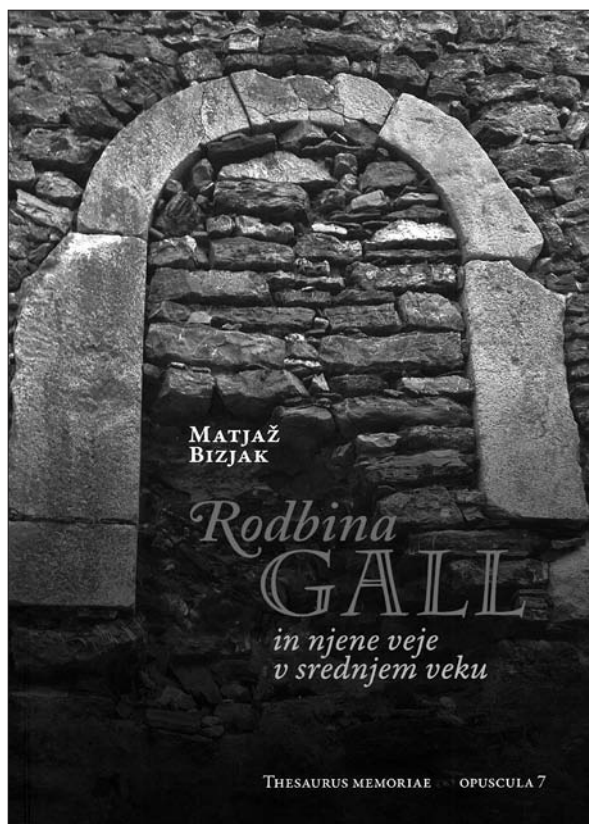
Pri Založbi ZRC SAZU v Ljubljani je leta 2019 izšla znanstvena monografija z naslovom *Rodbina Gall in njene veje v srednjem veku* izpod peresa dr. Matjaža Bizjaka, sicer višjega znanstvenega sodelavca na Zgodovinskem inštitutu Milka Kosa. Avtor je strokovnjak za srednjeveško gospodarsko zgodovino, pri čemer se prvenstveno posveča problemom ustroja in funkcioniranja zemljiških gospodstev. Njegovo drugo raziskovalno težišče so primarne raziskave in edicije srednjeveških virov. S svojim dotičnim delom je avtor, kot sam pove že v predgovoru, skušal rekonstruirati zgodovino rodbine Gall z vsemi njenimi srednjeveškimi vejami oz. linijami.

Pri svojem raziskovanju se je opiral predvsem na do danes ohranjene vire, katerih stanje je, po njegovih besedah, precej klavrno. O rodbinskem arhivu

lahko govorimo samo v primeru linije (in poznejše samostojne rodbine) Gallenberg, pa še ta je le deloma ohranjen. Pri ostalih vejah je avtor uporabljal na najrazličnejših koncih raztreseno listinsko gradivo ter fevdne in obračunske knjige. Po drugi strani v ohranjenih narativnih virih ni našel za raziskavo uporabnih informacij. Glede na to, da je gallenberški rodbinski arhiv edini ohranjen, mu avtor posveti celo poglavje in njegovo vsebino podrobno razdeli. Prav tako omenja razne arhivske ustanove, po katerih so obstoječe listine razpršene.

Jedro pričujoče monografije predstavlja genealoški pregled rodbine Gallo v oziroma njenih pet linij. Gre za linije Gallenberg (pozneje samostojno rodbino), Lebek-Rožek, Gallenstein, Motnik in Pukštajn. Poleg tega avtor v začetku predstavi začetke iz Bavarške izvirajoče rodbine. Slednjič omenja še člane, ki jih najdemo med pripadniki klera in jih je, kar se tiče natančne umestitve družinsko drevo, težje umestiti. Avtor pokaže, da so se prvi Galli že v drugi tretjini 12. stoletja začeli pojavljati v spremstvu grofov Andeških, v katerih službi so težišče svojega delovanja tudi premaknili na Kranjsko. Tam so se pojavili že sredi 12. stoletja. Avtor nekaj besed nameni tudi integraciji rodbine med kranjsko plemstvo, pri čemer poudari, da sta tovrstne raziskave do sedaj že opravila Ljudmil Hauptmann in Dušan Kos. Te tudi na kratko predstavi, nato pa z raziskavo prvih članov rodbine nadaljuje sam.

Glede nastanka gallenberške linije rodbine avtor izpostavlja dognanja Dušana Kosa in poudari, da je treba njen izvor iskati v domnevni poroki nekoga Galla s pripadnico rodbine Mekinjskih. Ime je obravnavana veja rodbine očitno dobila po gradu Gamberk (Gallenberg) v bližini Izlak. Avtor v tem poglavju kritično pretrese ugotovitve predhodnih raziskovalcev (Schönleben, Otorepec, Brunner) in zatem nadaljuje z natančnim raziskovanjem članov omenjene linije, ki jih razdeli na devet generacij. Pri obravnavi lebeško-rožeške linije avtor začne z opisom tretje generacije rodbine, aktivne v začetku 14. stoletja. Omenjeni liniji lahko sledimo vse do osme generacije. Imenovala se je po gradu Lebek pri Vačah, ki je bil sprva fevd krške škofije, a so si ga v začetku 14. stoletja lastili grofje Goriško-Tirolski kot zastavni imetniki Kranjske. Drugi del imena linije prihaja od gradu Rožek pri Moravčah, ki je v 14. stoletju postal glavna rezidenca istoimenske linije rodbine. Z

obravnava gallensteinske linije (imenovane po istoimenskem gradu oziroma Podpeči pri Gabrovki) začne avtor na prelomu 13. in 14. stoletja. Tudi ta linija je imela devet generacij, ki so se ob koncu delile na več dodatnih vej. Začetek motniške veje avtor postavi šele v sedmo generacijo, ko se leta 1426 prvič pojavi t. i. Nikolaj Gall z Motnika. Osmo in deveto generacijo nato obravnava skupaj. Z opisom pukštanjske linije Gallov avtor začne v peti generaciji. Hkrati sicer tudi opozori na možnost, da se je omenjena linija odcepila že v kateri od predhodnih generacij. Na to namreč do neke mere namiguje grbovna podoba na pečatu Nikolaja Galla, prvega znanega člana linije. Nikolajevemu (istoimenskemu) sinu je oglejski patriarh leta 1376 grad Pukštajn (v pobočju Bukovja in neposredni bližini Dravograda) podelil v dedni fevd. Za njim se je rodbina raztezala še čez tri generacije. Kar se tiče članov rodbine, ki so opravljali (tudi zelo ugledne) cerkvene službe, avtor še enkrat poudari, da jih mnogo ne moremo z gotovostjo opredeliti. Konkretno gre v tem primeru za Jurija (župnika v Trebnjem), Janeza (župnika v Dobrepolju ter na Dobu), Pavla (župnika v Trebnjem), Andreja (vikarja oz. župnika v Beli Cerkvi, (sub)diakona v Ferrari in Firencah ter nazadnje stiškega meniha), Ano (nuno v Velesovem), Gašperja (župnika v Cerknici) ter Matijo, ki je bil na ne natančneje opredeljenem kleriškem položaju v (Škofji?) Loki. K tu omenjenim je treba, kot navaja avtor, nenazadnje prišteti še Sigmunda Galla, ki je kot vojak Nemškega viteškega reda padel v bojih v Prusiji. Poleg njihovih cerkvenih funkcij avtor v tem poglavju navaja tudi druge dogodke iz življenja omenjenih oseb, med katerimi so bile nekatere v teku svojega življenja obdolžene cele kopice nemoralnih dejanj.

Predzadnje poglavje je namenjeno prikazu posestnega razvoja posameznih vejah rodbine Gallov. Avtor v njegovem uvodu opozori, da je natančno lociranje srednjeveških posesti izjemo težavno in problematično. Najzgodnejši urbarji zadevnih gospodstev namreč redko izvirajo izpred 17. stoletja in so večinoma nastali šele v okviru terezijanskega katastra (sredi 18. stoletja). Pri slednjih gre dostikrat za združena gospodstva, kjer razloček med posameznimi sestavnimi deli ni razviden. Avtor delo torej opravi po svojih najboljših močeh, pri čemer se opira na razpoložljive podatke. Tako na primer navaja, da je treba prvotno kranjsko posest Gallov iskati v okviru andeških posesti na Gorenjskem. Domneva, da je šlo za raztreseno posest nekje med Tržiško Bistrico in Zasavskim hribovjem. Kasneje se je posestna struktura vsake izmed linij iz generacije v generacijo spreminjala. Avtor skuša omenjenim spremembam kar se da natančno slediti, vendar je pri tem – kot že rečeno – omejen s pičlim številom (ne)natančnih virov.

V zadnjem poglavju je govora o gospodstvu Gamberk pri Izlakah, izvornem galskem gospodstvu, ki je bil sedež rodbine do začetka 14. stoletja. To gospodstvo

avtor izpostavi kot izjemo glede srednjeveških virov, ki so, kot že večkrat rečeno, prav pičli. Avtorju uspe (s pomočjo ugodne strukture virov) za gamberško gospodstvo precej natančno opisati njegovo zgodovino ter gospodarsko stanje in poslovanje. Gre sicer že za čas potomcev Gallov (v vlogi deželno knežjih oskrbnikov) v 15. stoletju. Prikaz temelji na analizi letnih obračunov iz tridesetih in štiridesetih let ob upoštevanju podatkov iz urbarja s konca 15. stoletja.

Ob koncu monografije doda avtor pred sezname virov, literature, slikovnega gradiva in imenskega kazala še priloge. Te vsebujejo prepis urbarja gospodstva Gamberk iz leta 1498, rodbinski leksikon ter (v zavihku priložene) odlične rodovnike vsake rodbinske linije posebej. Monografijo poleg že naštetega odlikujejo številni prikazi pečatov, fotografije gradov, aksonometrične študije (avtorja Igorja Sapača), tabele in grafikoni. Kot celota nas monografija zelo natančno popelje skozi zgodovino srednjeveške rodbine Gall od njenega začetka, pa vse do konca v 15. oziroma prve polovice 16. stoletja. Delo je dragocen prispevek k razumevanju zgodovine ne le same rodbine, temveč tudi Kranjske in širše vzhodnoalpske regije v času visokega in poznega srednjega veka.

Martin Bele

Janez Höfler: Lastniške cerkve v Sloveniji. Raziskana, registrirana in potencialna zgodnesrednjeveška grobišča. Ljubljana: Viharnik, 2019, 140 strani.

Janez Höfler je v letu 2019 pri založbi Viharnik izdal novo knjigo o zgodovini cerkva in župnij s slovenskega prostora. Tokrat se je posvetil temi, ki je bila v slovenskem zgodovinopisju do sedaj bolj ali manj potisnjena ob stran. Knjiga je nastala na podlagi dolgoletnih avtorjevih raziskav in tudi na podlagi izkopavanj in ugotovitev arheologov.

Knjiga z naslovom *Lastniške cerkve v Sloveniji. Raziskana, registrirana in potencialna zgodnesrednjeveška grobišča* obravnava lastniške cerkve, ki se pričnejo pojavljati v zgodnjem srednjem veku že v 9. stoletju, večinoma pa jim lahko sledimo v obdobju med drugo polovico 10. stoletja vse do druge polovice 11. stoletja oziroma do začetka 12. stoletja, tj. do cerkvenih reform župnijske mreže, ki jo je na ozemlju južno od reke Drave izvedel oglejski patriarh kot krajevno pristojni škof. Knjiga predstavlja nadgradnjo avtorjevega preglednega znanstvenega članka *Lastniške cerkve zgodnjega srednjega veka na Gorenjskem in njihovo zgodovinsko ozadje*, ki ga je objavil v letu 2017, v njem pa se je omejil le na lastniške cerkve na Gorenjskem. Pričujoča knjiga vsebinsko pokriva večino slovenske-